

s.yaredanesh@yahoo.com

امثال و اشعار عربی در متنی معنوی

دکتر وحید سنزریان پور

سمیره خسروی

صدیقه رضایی

نوبت چاپ: اول ۱۳۹۱

حروفچینی و صفحه آرایی: صدیقه رضایی

چاپ شایرک

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۱۸۰۰۰ تومان

سرشناسه: سبزیانپور، وحید، ۱۳۳۷

عنوان و نام پدیدآور: امثال و اشعار عربی در مثنوی معنوی / وحید سبزیان پور، صدیقه

رضایی، سمیره خسروی

مشخصات نشر: تهران: یاردانش، ۱۳۹۱.

مشخصات ظاهری: ۲۹۲ ص.

شابک: ۵-۱-۹۳۴۸۰-۶۰۰-۹۷۸: ۱۸۰۰۰۰ ریال

وضعیت فهرست نویسی: فبا

یادداشت: کتابنامه

موضوع: مولوی، جلال الدین محمد بن محمد، ۶۰۴-۶۷۳ ق. مثنوی--واژه‌ها و ترکیبات

خارجی-عربی شعر فارسی-قرن ۷ ق.--تاریخ و نقد

موضوع: ضرب‌المثل‌های عربی

موضوع: ضرب‌المثل‌ها در ادبیات

شناسه افزوده: رضایی، صدیقه

شناسه افزوده: خسروی، سمیره

رده بندی کنگره: ۱۳۹۱ ۸ الف ۲۴ س/ ۱۰۵۳ PIR

رده بندی دیویی: ۸ فا ۱/۳۱

شماره کتابشناسی ملی: ۲۹۸۶۰۳۵

فهرست مطالب

مقدمه.....	ا
اهمیت پژوهش.....	ب
شرح حال مولوی.....	ب
مثنوی معنوی.....	د
آشنایی با شرح‌ها و آثار نوشته شده بر مثنوی معنوی.....	ه
آشنایی مولانا با ادب و فرهنگ عربی.....	س
تأثیر مضامین اشعار عربی در مثنوی معنوی.....	ف
نفوذ زبان و ادبیات عرب در ایران.....	ص
ادبیات تطبیقی.....	ش
تعریف مثل از نظر لغوی و اصطلاحی.....	ت
تعریف اصطلاحی مثل در ادب عربی.....	ت
حکمت.....	خ
امثال و حکم در شعر.....	ذ
مضامین حکمی در شعر مولانا.....	ض
اندیشه‌های ایرانی در مثنوی.....	غ
شیوه‌ی این پژوهش.....	ii
دفتر اول.....	۱
دفتر دوم.....	۵۲
دفتر سوم.....	۷۷
دفتر چهارم.....	۱۰۱
دفتر پنجم.....	۱۳۱
دفتر ششم.....	۱۵۱
تکرار مضامین.....	۱۶۵

۱۹۷.....	فهرست منابع.....
۲۱۵.....	فهرست الفبایی موضوعات.....
۲۲۲.....	فهرست الفبایی آیات مثنوی.....
۲۳۷.....	فهرست الفبایی امثال و حکم عربی.....
۲۴۷.....	فهرست الفبایی آیات عربی.....

www.ketab.ir

مقدمه

مثنوی معنوی گنجینه‌ی گرانمای حکمت و تعالیم دینی، اخلاقی و فلسفی است که مولانا، در کنار بهره‌گیری از امثال عربی به طریقه‌ی ارسال مثل، تعداد قابل توجهی از مضامین حکمی عربی را نیز به کار گرفته است و همین امر سبب شده است تا موارد زیادی از ابیات مثنوی به صورت امثال ساده در بین مردم شهرت یابد.

اگر چه به علت گستردگی مضامین دینی، اخلاقی، عرفانی و مبانی تصوف در جای جای ابیات مثنوی، این کتاب همواره مورد توجه شارحان و پژوهشگران در زبان‌های مختلف دنیا قرار گرفته است، اما پرننگ بودن صغیه‌ی آیات قرآنی و احادیث نبوی و نیز جنبه‌های عرفانی و فلسفی مثنوی، موجب شده تا تلاش عمده‌ی شارحان، معطوف به اثرپذیری مولانا از مضامین دینی و صوفیانه شود، و در زمینه‌ی تطبیق مضامین آن با مضامین حکمی عربی، تحقیق جامع و تخصصی صورت نگیرد. نویسندگان این اثر مدعی هستند علاوه بر پژوهش مفصل برای جستجوی امثال عربی در مثنوی همه‌ی شواهد مربوط به امثال و حکم عربی در شرح‌های موجود مثنوی در پی‌نوشت با ارجاع دقیق نقل کرده‌اند. به جرأت می‌توان گفت که این پژوهش، اولین تحقیق مفصل پیرامون مثنوی معنوی است که به طور خاص به بازتاب مضامین حکمی عربی در آن می‌پردازد.

ذکر این نکته ضروری می‌نماید که فهم و درک درست بسیاری از منابع ادب فارسی بویژه مثنوی معنوی، بدون اطلاع دقیق از مضمون امثال و حکم عربی ممکن نیست، دیگر اینکه این پژوهش به دنبال بررسی آیات و احادیث موجود در مثنوی نیست بلکه تلاش اصلی بر کشف و بررسی مضامین امثال، اشعار و حکم عربی در ابیات مثنوی است.

اهمیت پژوهش

از دیرباز، اعراب و ایرانیان، به دلایل سیاسی و اجتماعی، با هم در تعامل و ارتباط بوده‌اند. بعد از ورود اسلام به ایران و استقبال گسترده‌ی ایرانیان از فرهنگ اسلامی، این تعامل در بسیاری از زمینه‌های فکری و ادبی گسترش چشمگیری یافت و دو ملت را به هم نزدیک‌تر کرد و این امر به دستاوردهای بسیاری منتهی شد؛ تا آنجا که به اعتقاد صاحب‌نظران، تأثیر دو جابه‌ی دو فرهنگ عربی و فارسی، در میان همه‌ی فرهنگ‌ها بی‌نظیر است.

از آنجا که بررسی تأثیرات و تأثرات ادبیات ملل مختلف از یکدیگر، دستاوردهای گرانمایی را برای ادبیات و علوم مرتبط با آن به همراه دارد، می‌توان گفت نتایج این تحقیق، گامی بلند در تبیین روابط دو فرهنگ فارسی و عربی است که برای عموم علاقمندان این دو زبان، در حوزه‌های مختلف ادبی، عرفانی و دینی قابل استفاده است. امید است این پژوهش دیدگاه روشنی را برای علاقمندان دو ادب فارسی و عربی فراهم آورد و موجب کشف زوایای پنهان ارتباط بین این دو فرهنگ بزرگ شود و گامی ناچیز در جهت اهداف زیر باشد:

- تبیین تأثیر فرهنگ عربی در فکر و فرهنگ ادیبان و شاعران بزرگ ادب فارسی.
- تبیین برخی حکمت‌های ایرانی در ادب عربی و مثنوی مولانا.
- نزدیک شدن بیش از پیش دو فرهنگ عربی و فارسی.
- آسان‌سازی برخی دشواری‌ها و ابهام‌های موجود در شرح ادبیات مثنوی، از طریق تطبیق با امثال و اشعار عربی و ترجمه‌ی آنها.

شرح حال مولوی

مولانا جلال‌الدین محمد بلخی که بعدها در کتب مختلف، از او به صورت‌های مولانای روم و «مولوی» نیز یاد کرده‌اند، در بلخ - که آن روزگار جزو قلمرو ایران بود - در شهر سنه‌ی اربع و ستمانه‌ی هجری (۶۰۴ ق) قدم مبارک در عالم وجود نهاد. (سپهسالار، ۱۳۸۵: ۱۹) پدرش «محمد بن حسین خطیبی» است که به بهاء‌الدین ولد معروف شده و او را سلطان‌العلماء لقب داده‌اند. (فروزانفر، ۱۳۶۶: ۶) وی از عارفان بزرگ زمان خویش به